

Achter slot en grendel

Opgeborgen of opgesloten? Er zijn verschillende manieren om 'achter slot en grendel' te interpreteren. Sommige auteurs van dit themanummer focussen op een locatie zoals een waarnemingsinstelling, klooster of kinderasiel en benaderen deze als een veilige omgeving, afgezonderd van de rest van de samenleving. Anderen zien de afzondering als een straf, als een periode achter de tralies, afgesloten van de wereld en misschien zelfs de voorbode van een nakende terechtstelling. Een laatste duo auteurs vestigt ten slotte de aandacht op de sloten en grendels *an sich*: voor een ontsnapingskunstenaar vormen ketens, boeien en vergrendelde kisten een uitdaging. De bijdragen omspannen een periode van de middeleeuwen tot de late twintigste eeuw en bieden de lezer een boeiende kijk op wat er achter slot en grendel gebeurde.

In zijn artikel over Margarete Porete wil John Arblaster een nieuw licht werpen op de intenties en overtuigingen die de veertiende-eeuwse begijn uiteindelijk op de brandstapel in Parijs deden belanden. Hij gaat in tegen het eenzijdige beeld dat haar reduceert tot een koppige ketter. Hij geeft toe dat het opnieuw uitbrengen van haar veroordeelde boek *Spiegel der eenvoudige zielen* en haar stilzwijgen tijdens haar gevangenschap inderdaad geen al te fraaie indruk maken, maar – zo pleit hij – veel interessanter is het om te kijken naar de periode voor haar opsluiting. Zijn aandachtige lezing van de procesdocumenten laat een vrouw zien die niet de intentie had een kettters werk te schrijven en alles in het werk stelde om de kerkelijke goedkeuring te krijgen.

In haar pleidooi voor meer onderzoek naar (laat-)middeleeuwse gevangenis in de Lage Landen daagt Hannelore Franck onze stereotiepe opvattingen over het gevangeniswezen uit. In de middeleeuwen dienden deze voor de voorhechtenis van verdachten (om te vermijden dat ze het op een lopen zouden zetten), of voor het opsluiten van schuldenaars (om hen te dwingen hun schulden af te betalen), maar hadden niet of slechts in geringe mate de strafrechtelijke functie zoals we die nu kennen. Meer nog, ze lagen in de hart van de stad en waren ook helemaal geïntegreerd in het stedelijke weefsel. Gevangenen konden verder zaken blijven doen en hadden nog in grote mate bewegingsvrijheid.

Wel duidelijk afgesloten van de rest van de maatschappij waren de kinderasielen van de late negentiende tot vroege twintigste eeuw. Nele Reyniers en Pieter Verstraete tonen in hun artikel over de zorg voor kinderen met een mentale handicap aan hoe volgens de toen heersende opvattingen mensen met een beperking het best in een gesloten instelling opgevangen werden. In hun onderzoek naar de instellingen die door de Broeders en Zusters van Liefde werden gerund, breken ze een lans voor een akoestisch perspectief. Stilte en geluiden, zo betogen ze, speelde een belangrijke rol in het definiëren en problematiseren van verschillen.

De evaluatie van jongeren staat ook centraal in de bijdrage van Laura Nys en Sarah Van Ruyskensvelde. Zij bestuderen psycho-pedagogische waarnemingsverslagen, rapporten die werden opgesteld in het Centraal Waarnemingsgesticht in Mol. Hier werden kinderen ondergebracht die door de kinderrechter waren doorverwezen omwille van hun problematisch gedrag of omdat ze zich in een lastige opvoedings-situatie bevonden. De auteurs pleiten ervoor de rapporten niet louter als bron voor informatie over de sociale achtergrond van de betrokkene te zien, maar ook aandacht te besteden aan de creatie van de tekst. Voor hen is het productieproces van het dossier – het observeren, het filteren en het rapporteren – net zo belangrijk als de informatie die erin vervat wordt. Het archief is niet zozeer een mijn waaruit we feiten kunnen ontginnen, maar een *producent* van feiten.

Een heel andere vorm van waarnemen vinden we in het artikel van Kobe en Christaan Van Herwegen. Zij geven de lezers een blik achter de schermen van de illusies die gecreëerd werden door twee ontsnappingskunstenaars. De auteurs tonen aan hoe de artikelen in de pers niet louter als verslaggeving maar ook als onderdeel van een stunt gelezen kunnen worden. Aan hand van de biografieën van de Harry Houdini en Joe Alcatraz laten ze zien hoe beide artiesten de massamedia bespeelden en hoe de pers een belangrijke bijdrage leverde aan de creatie van hun publieke imago.

De spanning tussen realiteit en illusie loopt ook als een rode draad doorheen mijn artikel over Bertha Mrazek, alias Georges Marasco, alias Père Jean. Deze 'avonturierster' bezat het talent om zichzelf steeds opnieuw uit te vinden en sprong op creatieve wijze om met de tijd die ze tijdens de Eerste Wereldoorlog in de gevangenis van Sint-Gillis doorbracht. Haar varianten op het thema en imagowissels vertellen ons iets over de historische context waarin ze werden geproduceerd. Om geloofwaardig over te komen, moesten leugens immers inspelen op verwachtingen, beelden en narratieve lijnen die de tijdgenoten herkenden.

Zoals de bovenstaande samenvattingen al suggereren is het een mooie verzameling artikelen geworden. Hopelijk heeft dit overzicht de lezers zin gegeven om zich ook even af te sluiten van de rest van de wereld en in de teksten te duiken.

Namens de redactie,

Tine Van Osselaer